THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada.

אידישע וואָרט

Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year
Est. 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

א לויכטווערטע האנדלונג פון דער רעגירונג

וואָס פאר א מיינונג מען זאָל ניט האָבן וועגן טו. בעגעסס טאריפן פאָליטיק אין די רעזולטאטן וואָס זי קאָן ברייגגען, מוז מען אָבער צוגעבן, אז ער איז אנטשלאָסן דורכצופירן זי ביז איר לאָגישן שלום און אין אָנקלאנג מיט די הבטחות וואָס ער האָט געמאכט.

איינע פון די דאָזיקע הבטחות איז געווען, אז די געהעכערטע טאריפן דארפן ניט העכערן די פריזין פון די באטרעפנדיקע ארטיקלען. טו. בעגעסס רעגירונג האָט צוגעזאגט אלע פאבריקאנטן פון קאנאדע צו געבן זיי וועלכע טאריפן זיי פארלאנגען נאָר, אָבער בלויז מיט דעם תנאי, אז זיי זאָלן ניט באנוצן זיך מיט די טאריפן צו העכערן די פיזרזן פון זייערע סחורות.

עס איז זייער צווייפלהאפט, אויב עס איז דאָ וועלכע ס'איז מעגלאכקייט צו רעגולירן פריזין דורך אזא סארט אָפּמאך מיט די פאבריקאנטן. עס זעט אָבער אויס, אז די רעגירונג איז אמווייניקסטנס אנטשלאָסן ביי איצטיקן מאָמענט צו צווינגען די פאבריקאנטן צו האלטן זייער וואָרט.

דאָס האָט זיך ארויסגעצייגט אין דעם פאל פון גלאָז. די רעגירונג האָט אויף דער בקשה פון דער גלאָז אינדוסטריע דורכגעפירט א געהעכערטן טאריף אויף גלאָז, וואָס האָט געדארפט העלפן דער אינדוסטריע אויסצושפרייטן זיך. דער רעזולטאט איז געווען, אז דער פריז פון גלאָז איז באלד פארדאָפּלט געוואָרן. צי דאָס איז געווען די שולד פון די פאבריקאנטן, צי פון די הענדלער, אָבער דער עולם האָט פראָטעסטירט. — און די רעגירונג האָט איצט געהאנדלט, ווי זי האָט צוגעזאָגט צו האנדלען אין אזעלכע פאלן: זי האָט צורוקגעצויגן דעם געהעכערטן טאריף אויף גלאָז.

מיר ווייסן ניט, אויב דאָס וועט אָפּשרעקן די הענדלער פון העכערן פריזין אויף ארטיקלען וואָס ווערן באשיצט פון די נייע געהעכערטע טאריפן, — זיי איז בכלל זייער שווער צו קאָנטראָלירן. אָבער פאר א פאבריקאנטן וואָס געניסן פון די נייע טאריפן וועט דאָס זיין אן ערנסטע וואָרנונג. די אנטשלאָסענע האנדלונג פון דער רעגירונג פארדינט דערפאר געלויבט צו ווערן.

מיר מוזן אָבער באמערקן, אז דער פאל פון די געהעכערטע פריזין איז געווען א באזונדערס שרייענדיקער. — די פאבריקאנטן צי די הענדלער זיינען געגאנגען צו ווייס אין דער הינזיכט, — און דערפאר האָט ער צוגעצויגן אזוויפיל אויפמערקזאמקייט. אונזער איינדרוק איז אָבער, אז אויך אנדערע ארטיקלען אונטער די נייע טאריפן זיינען געהעכערט געוואָרן אין פריז, כאָטש ניט אין אזא גרויסער מאָס (טעקסטיל פּראָדוקטן, למשל). מיר וועלן דערפאר וואַרטן פון דער רעגירונג אז זי זאָל אָנגעמען די נויטיקע מיטלען אין אָט די אלע פאלן אז דער געברויכער זאָל ניט דארפן צאָלן פאר די טאריפן, — ווי זי האָט צוגעזאָגט.

די ארץ-ישראל רעזאָלוציע פון דער ארבעטער פארטיי

די ברימישע ארבעטער פארטיי, ווי עס זאָגט עדות די רעזאָלוציע אָנגענומען אויף איר פארטיי צוזאמענפאָר אין לאנדונא די טעג, איז פאר-בליבן געטרייי צו איר סימפּאטישער שטעלונג בנוגע דעם אויפבוי פון דער אידישער נאציאָנאלער היים אין ארץ-ישראל. ניט געקוקט אויף אלע אָטאקעס וואָס זיינען לעצטנס געמאכט געוואָרן אויף די אידישע רעכט אין ארץ-ישראל, האָט די ארבעטער פארטיי אין איר רעזאָלוציע אויפגעפאָדערט די ברימישע ארבעטער רעגירונג ווייטער אָפּהיטן שטרייגן בא באדינונגען פון מאנדאט, און אָנצושטרייגנען אלע אירע כחות צו דערפילן אירע פארפליכ-טונגען און העלפן אין דער גרעסטער מאָס דער אידישער אימיגראציע און קאָלאָניזאציע אין ארץ-ישראל.

מיר ווייסן לידער פון ביטערער דערפארונג, אז רעזאָלוציעס און גו-טע וואונשן זיינען איין זאַך, און זייער דורכפיר אין לעבן איז א צווייטע זאַך. ראמזי מאקדאָנאלד אליין איז תמיד געווען דער ווארימסטער פריינט פונ'ם ציוניזם, אָבער ווי א פרעמיער, ווען ער האָט געדארפט די סימפּאטיע אויס-דריקן אין מעשים, האָט ער אָפּגענארט אלע דערוואַרטונגען. אדרבא, אונ-טער זיין רעזשים האָט דער ציוניזם געליטן פון שווערערע קלעפּ, ווי ווען פריער זינט דער באלפור דעקלאראציע.

אָבער דאָך איז די רעזאָלוציע אָנגענומען פון דער ארבעטער פארטיי פון גאָר גרויסער שטימונג. זי וויזט דאָך אמווייניקסטנס, אז די ברימישע ארבעטערשאפט שטיצט ווייטער מיט'ן גאנצן הארצן די אידישע שטרעבונ-גען און איז גרייט דאָס אויסצודריקן אין מעשים. דאָס איז אין דער אונטער-שטער שורה ווייסטיקער ווי די סימפּאטיעס אדער אנטיפּאטיעס פון איינצי-קע מיניסטאָרן, וועלכע שטייען בלויז דורך א צופאל אין דער שפיץ פון דער רעגירונג און קאָנען מאָרגן פארביטן ווערן אויף אנדערע.

די ברימישע רעגירונג האלט איצט אין צוזאמענשטעלן איר דעקלא-ראציע ווענן איר ווייטערדיקער פאָליטיק אין ארץ-ישראל. די רעזאָלוציע פון דעם ארבעטער פארטיי צוזאמענפאָר איז אזוי פונקט געקומען אין צייט: די רעגירונג וועט מיט דער רעזאָלוציע מוזן רעכענען זיך.

די רעגירונג וועט מוזן אין איר ווייטערדיקער פאָליטיק מער רעכע-נען זיך מיט די אידישע פאדערונגען, ווייל דאָס זיינען אויך די פאדערונגען פון דער ברימישער ארבעטערשאפט. אין וועמעס נאָמען זי רעגירט.

וואָס הערט זיך אין רומעניע?

פאקטיש אומבאמערקט פאר דער דרויסנדיקער וועלט האָט רומעניע דורכגעמאכט א נייעם רעגירונגס קריזיס. צי דאָס איז דערפאר וואָס די רו-מענישע צענזור האלט די נייעסן פון רומעניע צוריק פון ארויסרינען, צי דערפאר וואָס די ברייטע וועלט אינטערעסירט זיך מער ניט באזונדערס מיט די פאָליטישע פאסירונגען אין רומעניע, נאָכדעם ווי זי האָט געשיינקט פיל אויפמערקזאמקייט צו דער איבערקערעניש אינ'ם רומענישן קעניגלאכן הויף, — אָבער דער דאָזיקער קריזיס איז פארבייגעגאנגען כמעט ווי אינ-גאנצן אומבאמערקט.

פון צופעליקע ידיעות דערוויסן מיר זיך, אז פרעמיער מאניו האָט זיך צוריקגעצויגן, — אונטער דעם כלומרשט'דיקן אויסרייד פון קראנקהייט זיין רעזיגנאציע האָט אויפגערודערט רומעניע, ווייל מען האָט זי אויסגער טייטשט ווי אן אָנזאָג פון א דיקטאטאָרישן רעזשים.

די דאָזיקע מורא איז אָבער ניט בארעכטיקט געוואָרן. די רעגירונג האָט איבערגענומען ג. ג. מיראנעסקו, געוועזענער אויסערן מיניסטער פון מאניוס קאבינעט. דאָס איז אזוי קאנטיק געווען בלויז אן אויסבייט פון פער-זאָנען, אָבער ניט פון פאָליטיק.

די פאָליטישע לאגע אין רומעניע איז אזוי געבליבן קאָנטיק אומגע-ענדערט, — און, נאטירלאך, אזוי אומגעענדערט איז פארבליבן די לאגע פונ'ם רומענישן אידנטום. פאר וועלכן מיראנעסקו וועט מסתמא זיין ניט ערגער, אָבער אויך ניט בעסער ווי מאניו.

צו דער געשיכטע פון דער אידישער דערציאונג

(שלום)

אויף ווי ווייט זעלבסטטעטיקייט האט געדינט אלס א סיסטעם אין אונטערריכ-טען, אפילו די איינסטע קלאָסן איז צו זע-ען פון רבי חיה'ס שטח. ער האט אויסגע-לערנט 5 קינדער יערן איינעם אן אנדערש חומש, אין דער רעזולטאט האט געראדערט זיין אז אלע האבן געראדערט אלע 5 חמושים.

קאנקורסן האבן פראקטיצירט זיך אויך אין די ישיבות און אקאדעמיעס. ארויס-ריפן קנאה מיינט דערמונטערן דעם איני-טערעקט, ווייל "קנאת סופרים תרבה חכמה".

די גרעסטע שווערקייט אויפ'ן פעדאָ-גאגישן-פעלד איז דאָן געווען דאָס פארגע-סען, נעמענדיק אין באטראכט אז מער-סטע ידיעות האבן נעמומען ווערן אויסנווייניק, אום צו פארלייכטערן דאָס נעדיינקען. זיינען אויסגעפונען געוואָרן סמנים. דער עיקר אָבער איז געווען, "דאָס ענדלאָזע ווידערהאָלן. בן בנ-בל דריקט זיך איז ניט גלייך אן אלע לערנט ווי לערנט זיין לעקציע 101. און אז עליעזר בן ערך, רבן יוחנן בן זכאי'ס בעסטער תלמיד האט אויפגעהערט צו לערנען פאר א קורצער צייט, איז ער שוין נאָכדעם ניט געווען אין שטאנד צו פארשטיין זיינע חברים.

דאָס האט אָבער ניט געמיינט ווידער-האָלן מעכאניש, נאָר מיט יעדער איבער-חזר'ן דארפן זיך עפענען נייע האריזאנטן אין טעקסט און פרושים, יעדעס איבער-קייען דארף מען געבן א נייעם טעם צו דאָס געלייטע.

(ה)

די באציאונג צווישן די לערער און תל-מידים דארף זיין ווי מעגלאך פריינטלאך, הארציק און זאנאר פאטערלאך.

רבי אליעזר בן שמוע זאָגט: "דיין תלמיד'ס כבוד דארף דיר זיין אזוי טייר ער ווי דיין איינענער.

רבן יוחנן בן זכאי פלעגט אליין עפע-נען די טיר פאר יעדן אריינקומענדיקן תלמיד.

רבי אבהו דריקט אויס זיין מיינונג אז דער לערער דארף זיצן אויף דער ערד צו-אמען מיט זיינע תלמידים.

רבא געפינט אז אפטמאל באנעמען די תלמידים שלעכט די לעקציע מחמת דער שלעכטער באציאונג צו זיי מצד דעם לע-רער.

רבי יצחק פארערט פון לערער צו צייגן זיינע תלמידים ביים לערנען א פרייל-אך פנים.

ס'איז אויך באוואוסט א מיינונג פון א תלמודישן פעדאגאג, אז פאר דער לעקציע זאָל מען זאָגן א פרייל-אך וואָרט, אז אלע תלמידים זאָלן לאכן. דאָס שאפט א שטי-מונג פון דערמונטערונג, ווערנד אָבער דער לעקציע זאָל מען זיין גאנץ ערנסט.

רבי חנינא רעכנט אז דער אויסדרוק פון לערער'ס פנים דארף שטימען מיט'ן אינהאלט פון טעקסט.

רבי עקיבה פארערט אויף דעם לערער ער זאָל בכבודו ובעצמו איבער'חזר'ן מיט זיינע תלמידים די לעקציע.

ס'איז באקאנט אנב די מיינונג פון דער פעדאגאגישער וועלט אין דער תלמוד'ישער עפאָכע אז א כעס'ן טאר ניט זיין קיין מלמד.

מיט קערפּערלאכער שטראף האבן זיך פעראגאגן זעלטן באנוצט. אויב אפילו יא — איז עס נעווען בלויז מיט א שוד'בענ-דעל (א לעדערנעם). מערסטנס האט גע-האָלפן מוסר-זאגן, ווארנונגען אדער צייט-ווייליק אויסשיקן פון קלאס.

הלל פלעגט אפט שפאצירן און שמועסן מיט זיינע תלמידים אין זייער פרייער צייט.

רבי חנינא באגרייט אז דאָס שמועסן מיט תלמידים ברייגגט נוצן דעם לערער אויך: "ס'האב א סך געלערנט פון מיינע לערער, מערער פון מיינע חברים, נאָר דאָס מערסטע פון מיינע תלמידים."

דער לערער האָט זיך געמוזט צוערשט צוגרייטן צו דער לעקציע. אז מ'האט רבי עקיבה'ן אומדערוואַרטעט פארגעלייגט ארונפצוטרעטן פאר אן עולם אן א הכנה, טראָץ דעם "וואָס די טעמע איז אים געווען נוט באקאנט האָט ער זיך אפגעזאגט, ווייל "אפילו נאָס אליין האָט זיך מכין געווען איידער ער האָט גענעבן די תורה צו זיין פאָלק ישראל". דער לערער 'דארף זיך פארשטעלן וועלכע פראגן ס'קאָנען גע-שטעלן ווערן אין באצוג צו זיין באטרע-פענדע לעקציע און פאָלגלאך צוגרייטן ענטפערס אויף אזוינע.

צוהערערעס טארן אָבער ניט שטעלן קיין פראגעס וואָס האָבן קיין שייכות ניט מיט דער טעמא.

יעדע לעקציע מוז האָבן הפסקות, כדי פון איין זייט זאָל דער לערער האָבן די מעגלאכקייט זיך אויפסניי קאָנען צוגרייטן צו זיין פארטזעצונג און פון דער צווייטער זייט זאָלן די תלמידים האָבן א מעגלאָ-קייט משיג צו זיין און צו צעקייען דאָס אויסגעהערטע. אועלכע הפסקות האָט אויך משה רבנו, סיי ביים איבערנעמען און סיי ביים איבערגעבן די תורה.

די תלמידים פלעגן אָפּגעשאצט און כא-ראקטעריזירט ווערן לויט זייערע פעאי-קייטן אויף איינעם אדער אן אנדערן גע-ביט: איינער איז געווען ווי א ברונען מיט פארקאלכטע ווענט. וואָס פארלירט ניט א טראָפּן (א בעל זכרון) דער צווייטער "א קוואל וואָס שטארקט זיך" (וואָס בא-זיצט שעפערישע כחות). איינער איז א מתמיד, אָבער באגרייפט מיט שווערקייט. א צווייטער באגרייפט שנעל איז אָבער פויל א. אז. וו.

ניט קיין קליינע ראָל האָט אויך גע-שפילט דער יחוס פון תלמיד ביי זיין אָפּ-שיצונג: "א תלמיד חכם בן תלמיד חכם איז א לייב וואָס שטאמט פון עם הארץ'ס זון. אפילו אויב אליין א תלמיד חכם איז א לייב וואָס שטאמט פון אן פוקס.

(ו)

אין דער שפיץ פון די העכערע שולן און אקאדעמיעס זיינען געשטאנען מיט-גלידער פון די סנהדרין אדער זייערע באַ-פולמעכטיקטע. אזוינע אקאדעמיעס האָבן זיך אן צווייפל געפונען בלויז אין די גרויס-סע צענטערן וואו זיי האָבן געקאָנט האָבן די פאָסנדע אטמאספערע און די נויטיקע פארלינגונגען. אין אויך ווייל די חכמים וואָס האָבן אנגעפירט מיט אזוינע הויכע אינסטיטוציעס האָבן נעמוזט זיין אויסער-ארדענטלאכע פערזענלאכקייטן וואָס זיי-נען אז אלע האָבן נעראדערט אלע 5 חמושים.

פארשיידענע פאקטאָרן האָבן ביינע-טראָגן צו דער אנטוויקלונג פון אזוינע אקאדעמיעס נאָכ'ן חורבן בית שני. די יונ-געלייט וואָס האָבן באוווכט די דאָזיקע העכסטע שולן זיינען באשטאנען פון צוויי קאטעגאריעס: 1) אזעלכע וואָס האָבן געשטרעבט צו פארברייטערן און פארטי-פערן זייער וויסנשאפט: 2) אזעלכע וואָס האָבן זיך גענרייט צו פארנעמען אן אמט פון א שופט אדער תלמיד חכם. ביידע האָ-בען דורך איין וועג געשטרעבט צו פאר-שייענע ציל, דאָס איז געווען א וועג פון א געמיינזאמער טעטיקייט איינשליסנדיק אין איין חברותא די תלמידים, דעם לע-רער און אפילו דעם רעקטאָר פון דער אקאָ-דעמיע.

דער גיווא פון דער דאָזיקער טעטיקייט איז געווען בריוויס, כמעט ענדלאָז א דאנק די פאלגנדע סבות:

א) די אידישע געזעצגעבונג, וואָס האָט שוין דאן ארומגענומען אגראנאמיע, פאר-מיליע, ביירגערלאכע, יורידישע, רעליגיעזע, און הייגיענישע געביטן, וואָס מיינט אלע זייטן פון דער דאמאלסטריקער אידישער ווירקלאכקייט האָט זיך סומך געווען בלויז אויף די תרי"ג מצוות. און יעדער נייער געזעץ, אומגעאכטעט אויף זיין חשיבות און-און-פאר-זיך, האָט געמוזט סאנקציאָ-נירט ווערן דורכ'ן תנ"ך, אין וועלכן, זעלבסטפארשטענדלאך, מ'האָט קוים גע-קאָנט געפינען א רמז אויף דעם. האָט זיך ממילא אנטוויקלט דורך אזא ארט גע-זעצגעבערי, א מין פארט פון ביבל חקירה וואָס האָט געזוכט צו דערקלערן דעם תנ"ך אן אזא אדער אנדער געזעצ-ונג שטער נייגונג. מ'האָט דערקלערט ניט נאר אז, נאר אפילו ווערטער און אותיות, און אויף אזא אופן האָבן זיך אנטפּלעקט נייע האריזאנטן און דערשיינען נייע מעני-לאכקייטן פאר דאָס וואָס האָבן זיך געגומען גריבלען אינ'ם טעקסט פון תנ"ך. ס'האָט זיך געעפנט אן אומענדלאכעם פעלד פאר זעלבסטטעטיקייט, שארפזיניקייט און דיר-ארעקטיק פון שכל און מח.

2) ווייל דער בוך האָט נאָך דאן קיין נקודות ניט געהאט און פאלגלאך האָבן פארשיידענע געלערטע פארשיידן געלעזן דעם טעקסט און באקומען יעדער-איינער זיינע געוואונשטע ארגומענטן.

3) וכוחים צווישן פארשיידענע שולן אדער אפילו צווישן פארשיידענע תלמידי חכמים פון איין-און-דער-זעלבער שול האָ-בען ארויסגעבראכט א נויטווענדיקייט זיך צו פארנעמען מיט אויספארשונגס ארי-בעט.

4) די טרויעריקע לאגע פון א פאלק אין גלות האָט געטריבן די באדנלאָזע קינ-דער פון ישראל צו זוכן אין תנ"ך א דער-לייכטערונג פאר זייער געפלאָנטער און אנ-געוויטאָנטער נשמה. אן אפענונג אויף א בעסערן לעבן-לבוא. אדער השארת הנפש סיי אין איינגן אינדיווידועל זין און סיי אין ברייטערן נאציאָנאלן זין.

5) דאָס לערנען מייסטנס אויסנווייניק, זייענדיק געגוינט צו דענקען אז אלעס וואָס איז אויסער דעם תנ"ך מוז זיין תורה שבעל-פה — מינדלאכע לערע — (אזוי איז עס אלעמפאלס געווען ביז יחודה הנ-שיא'ן) האָט שטארק אנטוויקלט דעם זכ-רון ביי די תלמידי-חכמים.

אט די אלע פאקטאָרן האָבן פארוואנ-דעלט די אקאדעמיעס אין אויספארשונגס לאבאראטאָריעס מיט פּריאָרדישע קאנפע-רענצן, וואו אלע נייסטיקע און דיאלעק-טישע כחות פון די תלמידים מיט זייערע לערער פלעגן אָפּטמאל דערגרייכן די העכ-סטע שטופע פון אנשטריינגונג. ס'פלעגן זיך מאביליזירן זייער שכל און פארשטע-לונגס קראפט, שארפזין און געפיל, לאגיק און גראמאטיק, — בקצור, אלע כחות פון אינטעלעקט פאר די מה'דיקע דועלן. דער-ביי פלעגן שוין ממילא מטושטש ווערן די נרעניץ צווישן לערער און תלמיד, ווייל זייער אפט פלעגן זיי אויסקומען זיך צו ביינען מיט די ראלן.

אט די תלמידישע זעלבסט-טעטיקייט לויט דער מעטאָדע פון לאבאראטאָרישער אויספארשונג איז נאָך כמעט עד היום ניט מער ווי אן אידעאל אין דער פּעדאגאגישער וועלט.

ס'זיינען כאראקטעריסטיש די מיינונגען פון די בעלי-התלמוד אליין. אויפ'ן גאנג פון אט די קולטור-קאמפּן.

רבי יוסי זאָגט: "א מענש דארף זיך קאנען צופאסן צו דער תורה וואָס קומט ניט ביירושה".

רבי עקיבה האָט געקאָנט פון א קוצר של"יד ארויסברייגנען גאנצע בערג פון גע-זעצן.

ס'איז אויך באקאנט אין תלמוד דער אויסדרוק: ארייגברייגנען און עלפאנד דורכן לעכל פון א נאָדל.

רבי חני זאָגט: "אמאָליקע געלערנטע פלעגן אלץ טאָן אין א פולקאמענער פארם. זיי פלעגן אליין אקערן דאָס בילדונגס-פעלד, פארזייען, באוואסערן, אויסרייסן ווילדע דערנער, ארומגראבן בייטן, שניידן בינדן, דרעשן, שופל'ען רייניקן די קער-נער, מאלן, זיפן, קנעטן צעשניידן די טייג און באקן ברויט, און מיר? . . . מיר ווייסן ניט אפילו ווי צו עפענען דאָס מויל און זיך אנעמען מיט'ן פארטיקן."

רבן יוחנן האָט באקלאגט זיין חבר ריש לקיש: "ווען איך פלעג זאָגן א הלכה פלעגט ער באלד פרעגן 24 קשיות און אליין ענטפערן 24 תירוצים, און אויף אזא אופן פלעגט די פראגע געפילטערט און גע-סטילירט ווערן."

"ווען רב יס יהודה'ן פלעגן דעבאטירן א דבר־תורה פלעגן געטאלכע פונקען פליי-ן צווישן זיי פון מויל צו מויל".

(י)

די מאסן תלמידים און צוהערערס האָבן געהאט א יראת־הכבוד פאר די וואָס האָבן זיי צוגעגרייט צו דער שאפנדער ארבעט און מיט וועלכע זיי האָבן איבערגעלעבט געמיינזאמע פרייד פון נצחון אדער טרויר ער פון מיפּה אויפ'ן קולטורעלן שלאכט-פעלד. זיי האָבן געקאָנט אפשאצן זייערע לערער ווי ס'באראף צו זיין.

אין דער תלמוד'ישער ליטעראטור געפי-נען מיר פאלגנדע כאראקטעריסטישע שור-רות, וואָס באציכענען די באציאונג פון די תלמידים און געזעלשאפט צום לערער-טום.

"מ'דארף רופן "לערער" אפילו דעם וואָס מ'לערנט פון אים ניט מער ווי איין אות און מען דארף אים נעבן געטלאכן כבוד".

די לערערס זיינען די בילדערס פון דער וועלט, זיי פארשפּרייטן שלום אויף דער וועלט.

דער לערער שטייט העכער ווי פאטער אין מיטער בנוגע צו כבוד אפּנעבן און אפילו מפרנס זיין "ווייל דער פאטער ברייגגט א מענש צו א נשמיות'דיקן לע-בען אויף דער וועלט, דער לערער אבער, וואָס לערנט חכמה, ברייגגט צו אן אייביקן לעבן".

דער תלמיד טאר זיך ניט אומקערן צום לערער מיט'ן רוקן, ער דארף זיך שטעלן פאר אים ווען ער גייט פארביי, און בלייבן שטיין. ביז ער הייסט אים זיך זעצן, ער דארף שטרעבן ווי ווייט מעגלאך צו וואוי-נען דאָרט וואו זיין לערער וואוינט.

רבי יהודה דריקט זיך אויס, אז ירי-שלים איז חרוב געוואָרן נאָר דערפאר וואָס מ'האָט דארט ניט מכבד געווען די תלמידי חכמים.

געלערנטע און לערער זיינען געגליכן צו עלטערן (אליעזר בן הורקנוס), צו רעגן, (דער זעלבער) צום ארון קדש (יהודה הנשיא).

תלמידי חכמים שטייען העכער ווי א מלך: ווען א תלמיד־חכם שטארבט בלייבט ניט זיין גלייכן, ווען א אידישער קעניג שטארבט — איז יעדער איד ראו צו קעניגן.

רעזיומירנדיק די עטלאכע שטריכן פון דער אלטער פעדאגאגישער וועלט קאָנען מיר אונטערשטרייכן אז ביי אונזערע אור־אלטע קולטור־טוערס האָבן זיך שוין דאן אויסגעארבעט, קריסטאליזירט און פארמולירט באשטימטע דערציאונגס פרינ-ציפּן:

— אלגעמיינע בילדונג אנטוויקלט אינ'ם פאלק זיינע אינטעלעקטועלע כחות, אנט-וויקלען ביי די תלמידים א שטרעבונג צו ציאונג צווישן תלמידים און לערערס וואָס איז פול מיט ליבע, אכטונג און הארציקער פריינטשאפט, און לסוף, — א באציאונג פול מיט סימפּאטיע מצד דער געזעלשאפט צו די ארבעטער אויף דעם פעדאגאגישן נייוואָ. דאָס אלץ זיינען אוצרות, וואָס וועלן געלען קיינמאל ניט פארלירן זייער ווערט אין דער פעדאגאגישער וועלט.

דער אלפאנס

פון מ זאטשענקא

מיין טאטע, דארף מען זאָגן, איז געווען א סוחר, — האָט געזאָגט איוואָ איוואנאוויטש גוסעוו. ביים צארישן רע-זשים האָט מיין פאטער געהאנדלט אויפ'ן דעריאבינישן מארק — נו, האָב איך איצט פון דעם צו זיינגען און צו זאָגן. אין ער-נעץ קאָן איך ניט געפינען א מקום־מנו-חה, מען נעמט מיך ניט, אויף א רעגי-רונגס שטעלע, וואָס איז שייך פרייע ארבעטן, אדער זייטיקע באשעפטיקונגען, טויג איך ניט פאר אזעלכע זאָכן.

האָט זיך מיר די טעג אפילו געטראָ-פען א שטיקל ארבעט, האָב איך ניט גע-קאָנט אויסנוצן די געלעגנהייט.

און פארגעשלאָגן האָט שוין מיר א מיי-דעל. קעט — איז איר נאָמען. א שכנ'טע, געלעבט אין איין הויז.

דאָ — איר צימער, דאָרט — מיין צימער. און א וועגט א דינס. מען הערט אלעס: און אז דאָס מיידל קומט פאר-טאָג אהיים מאָכט זיך די לאָקענדלאך אויפן קאָפּ, טרינקט ביר און שמועסט. ווענן געלט מיט אירע באזוכער־בחורים, הערט מען אלעס, בלויז מען זעט ניט איר געזיכט.

און איין מאָל איז א פרימאָרגן איז די מויד אויפגעשטאנען און זי האָט א קלאפּ געטאָן מיט די פויסטן אין וואנט.

— הערט נאָר, — מיין טייערער, — שרייט זי, — האָט איר אפשר א שווע-בעלע?

— מיט'ן גרעסטן כבוד, — ענטפער איך דורך דער וואנט. כאָטש איך בין אן ארבעטסלאָזער מעגן איך קרחת, אָבער פיי-ער האָב איך. איר קאָנט אריינקומען.

זי איז אריינגעקומען.

—א גוט מאָרגן, — זאָגט זי, — איך דארף מיר מאָכן מיינע לאָקנס, און איך האָב ניט קיין שוועבעלאך. באלד בריינג איך זיי אויף אָפּ.

— וואָס — זאָג איך, זייט מוחל. עסן. — פון וואָס פרעג איך — לעבט איר און צאָלט פאר אייערע דירה?

און זי מאָכט זיך כלא ידע און ענט-פערט גאָר בוידים־קלאָץ:

— אויב איר זייט אן ארבעטסלאָזער און עסט קרחת קאָן איך אויף מיטן נרעסטן פארגעניגן רעקאָמענדירן א שטי-קעל ארבעט.

— און דהיינו, פרעג איך?

— אזוי זיך, — ענטפערט זי, — ווערט אן אלפאנס ביי מיר.

— איינשטימיק — זאָג איך — און קורצע דיבורים ניט זי מיר אלעס צו פארשטיין.

— זייער פשוט, — זאָגט זי, — אויב איך קום אין רעסטאָראן איינע אליין, — איז דער פריז א גאנץ אנדערער, — קום איך אָבער מיט א מאן, איז שוין אנדע-רע ווערטער און אן אנדער פריז. און אויב איר ווילט וועלן מיר צוזאמען גיין. מיר וועלן קומען צוזאמען, זיצן א ביסל, און פּלוצלונג הויבט איר זיך אן אויפן:

— אך, קעט, מיין מאמע איז קראנק, איך דארף גיין — און אין א שעה ארום קומט איר ווידער. אך, קעט, אט בין איך צוריק, איך רעכן, אז אייך איז שוין צייט צו גיין אהיים?

— דאָס גאָר? — פרעג איך.

— יא, טוט זיך בלויז אן אביסל שע-נער. אויב איר האָט, שטעקט ארויף פעס-נע אויף דער נאָז, הייגט הויבן מיר אז.

— גוט, זאָג איך — איך בין אייג-ער. — איר האָט אבער ניט שטעלן מיר זיצן און האָבן געדולד. עס ווילט זיך פרעגן, אז ביים אמעס פארבאָפּט אזש, עס שמעקט געבראטענע גענז, און די סלינע רינט פון מויל.

און זי מורמלט מיר אין אויער:

— שוין צייט, — זאָגט זי, — איר זאָלט אוועקגיין.

איך שטיי אויף און אומיסטנע־רוק איך מיטן ביינקל.

— אך, זאָג איך, — קעט, איך אייל זיך, זעסט, עס קאָן זיך מאכן, אז מיין מאמע איז קראנק געוואָרן. איר בלייבט דא אביסל זיצן, און שפּעטער וועל איך נאָך אייך קומען.

און זי שאָקלט מיטן קאָפּ: זייער פיין, טראָגט זיך אָפּ געזונטערהייד.

א מעשה מיט צוויי ברידער

פון בן מנשה

דאָס לעבן איז די הערלאכסטע מזוזאָס פון די פּי-לאנסטטע, מאָרגע טיפּן, סעענעס, ביל-דער קאָמעדיעס און דראמעס. דאָס לעבן שפּינט און וועבט, פארקניפּס און קניפּס אויף, צעטיילט און פאראייניקט מענשן אויף א הינטרייסנדן און ניט זעלטן מישו-נה'דיקן אופן.

צוויי אידישע ברידער וועמען דער לע-בענס־שטורעס האָט צעבלאָזן אין פאר-שייידענע וועלט טיילן. זיי האָבן זיך יאָרן לאנג ארומגעזוכט אין דער גרויסער ברייט-טער וועלט און זיך ניט געקאָנט געפינען, און ערשט ווען איין ברודער האָט דעם צווייטן אלס טרעפּ אויסטירט, האָבן זיי זיך אין פאָליציי סטאנציעס אלס ברידער דערקענט.

אין פאָליציי סטאנציע זיינען אריין צוויי מענשן ווען האָבן זיך געהאסט, איי-נער אלס אויסטירטער טרעפּ, דער צוויי-טער אלס זיין אנגעקלאָגטער, דער ערשטער האָט א מאָלצייט אין צווייטנס רעסטאָראן געגעסן און האָט ניט געהאט מיט וואָס צו באצאָלן. דער צווייטער, דער רעסטאָרא-טאר האָט אים געלאָזט אויסטירן. פון פאר-ליציי סטאנציע זיינען זיי אבער שוין אריינגעגאנגען צוויי ליבלאכע, גליקלאכע מענשן, נעאָרמס. — שונאים האָבן זיך אלס ליבלאכע ברידער דערקענט.

נאָכדעם ווי דער טרעפּ האָט אויסגע-וואנדערט א האלבע וועלט זוכנדיק זיין ברודער, איז ער אנגעקומען קיין פאריז. געקומען אין דער וועלט שטאָט איז ער ארום און איינזאָם, מיט דער האפענונג, אז אין פאריז וועט ער זיין ברודער גע-פינען. דער ברודער איז עלטער פון אים מיט 25 יאָר, און שוין א 20 יאָר אז ער איז פון דער היים אוועק.

— איך וועל אים אויסזוכן!

נאָר דאָס איז גאָרנישט ניט געווען אזוי לייכט.

א ברודער אין גרויסן פאריז.

איז דורך א וואָד און צוויי. די עטלאכע פראנק האָבן זיך אויסגעשעפּט, קיין אר-בעט האָט דער בחור ניט באקומען. איז ער געווען זייער פארצווייפלט.

— וואָס טוט מען?

ניטא קיין פריינט. ניטא קיין חברים און עסן ווילט זיך און אויף קיין האָטעל איז שוין אויך ניטא.

הונגערט ער א טאָג, צוויי . . .

נאָר וויפיל קאָן מען הונגערן?

דרייט ער זיך אזוי געבאָך ארום א אי-מיק. די ארבעט געפעלט מיר.

— מיין טאטע, דארף מען זאָגן, איז געווען א סוחר, — האָט געזאָגט איוואָ איוואנאוויטש גוסעוו. ביים צארישן רע-זשים האָט מיין פאטער געהאנדלט אויפן דעריאבינישן מארק — נו, האָב איך איצט פון דעם צו זיינגען און צו זאָגן. אין ער-נעץ קאָן איך ניט געפינען א מקום־מנו-חה, מען נעמט מיך ניט, אויף א רעגי-רונגס שטעלע, וואָס איז שייך פרייע ار-בעטן, אדער זייטיקע באשעפטיקונגען, טויג איך ניט פאר אזעלכע זאָכן.

האָט זיך מיר די טעג אפילו געטראָ-פען א שטיקל ארבעט, האָב איך ניט גע-קאָנט אויסנוצן די געלעגנהייט.

און פארגעשלאָגן האָט שוין מיר א מיי-דעל. קעט — איז איר נאָמען. א שכנ'טע, געלעבט אין איין הויז.

דאָ — איר צימער, דאָרט — מיין צימער. און א וועגט א דינס. מען הערט אלעס: און אז דאָס מיידל קומט פאר-טאָג אהיים מאָכט זיך די לאָקענדלאך אויפן קאָפּ, טרינקט ביר און שמועסט. ווענן געלט מיט אירע באזוכער־בחורים, הערט מען אלעס, בלויז מען זעט ניט איר געזיכט.

און איין מאָל איז א פרימאָרגן איז די מויד אויפגעשטאנען און זי האָט א קלאפּ געטאָן מיט די פויסטן אין וואנט.

— הערט נאָר, — מיין טייערער, — שרייט זי, — האָט איר אפשר א שווע-בעלע?

— מיט'ן גרעסטן כבוד, — ענטפער איך דורך דער וואנט. כאָטש איך בין א ארבעטסלאָזער מעגן איך קרחת, אָבער פיי-ער האָב איך. איר קאָנט אריינקומען.

זי איז אריינגעקומען.

—א גוט מאָרגן, — זאָגט זי, — איך דארף מיר מאָכן מיינע לאָקנס, און איך האָב ניט קיין שוועבעלאך. באלד בריינג איך זיי אויף אָפּ.

— וואָס — זאָג איך, זייט מוחל. עסן. — פון וואָס פרעג איך — לעבט איר און צאָלט פאר אייערע דירה?

און זי מאָכט זיך כלא ידע און ענט-פערט גאָר בוידים־קלאָץ:

— אויב איר זייט אן ארבעטסלאָזער און עסט קרחת קאָן איך אויף מיטן נרעסטן פארגעניגן רעקאָמענדירן א שטי-קעל ארבעט.

— און דהיינו, פרעג איך?

— אזוי זיך, — ענטפערט זי, — ווערט אן אלפאנס ביי מיר.

— איינשטימיק — זאָג איך — און קורצע דיבורים ניט זי מיר אלעס צו פארשטיין.

— זייער פשוט, — זאָגט זי, — אויב איך קום אין רעסטאָראן איינע אליין, — איז דער פריז א גאנץ אנדערער, — קום איך אָבער מיט א מאן, איז שוין אנדע-רע ווערטער און אן אנדער פריז. און אויב איר ווילט וועלן מיר צוזאמען גיין. מיר וועלן קומען צוזא